

Tilatesti

Tämä tilatesti on työkalu, jolla voidaan tarkastella, miten maatila toimii riippumatta tuotantosuunnasta, tilan rakenteesta ja tilan sijainnista. Maatilan kannattavan toiminnan edellytys on, että tunnistetaan ne tekijät, jotka ovat esteenä maatilan taseresurssien tehokkaalle ja tuloksekkaalle käytölle maatilayrityksessä. Tämän tilatestin ydintehtävä on löytää tilan toimintaa rajoittavat tekijät. Mikäli testissä löydetään asioita, jotka ovat esteenä tilan kehittymiselle ja tulokselle, voidaan esittää kyseiseen asiaan erityisasiantuntijan apua.

Tässä tilatestissä esitetään yrittäjälle kysymyksiä kahdestatoista eri asiakokonaisuudesta. Jokainen asiakokonaisuus käsittää 2–5 lyhyttä osakysymystä. Kysymykset ovat rakenteeltaan hyvin yksinkertaisia ja maatilan toimintaan liittyviä. Tavoite on, että kysymyksiin pitäisi kyetä vastaamaan muistin varaisesti.

Tämä testi voi olla asiantuntijalla työkaluna tunnistamaan maatilayrityksen ongelma-alueet. Testiä voidaan käyttää myös itsenäisesti oman tilan toiminnan tarkasteluun. Testin tuloksen kannalta olennaista on, että kysymyksiin vastataan rehellisesti, niin kuin kyseessä oleva asia tilalla on.

Testin tukena on tulkintaohje, jossa kerrotaan kysymysten taustat ja merkitys sekä vaikutus tilan toimintaan. Tulkintaohjeessa kerrotaan mihin seikkoihin pitäisi saada muutoksia sekä esitetään, mitä pitäisi tehdä, mikäli vastaus paljastaa ongelman tai puutteen.

1. Tilan tiedot:

Nimi

Osoite

Puhelinnumero

Sähköposti

Seutukunta

2. Perustietoja

Peltopinta-ala hehtaareina

Omaa peltoa ha

Vuokrapeltoa ha

Tukikelpoista peltoa ha

Metsäpinta-ala, josta metsämaata ha

Kitu - ja joutomaata ha

3. Päätuotantosuunta ja mahdolliset muut tilan tulonlähteet

1. Osuus liikevaihdosta
2. Osuus liikevaihdosta
3. Osuus liikevaihdosta
4. Osuus Liikevaihdosta
5. Osuus Liikevaihdosta

4. Peltoviljely

Viljelen laaditun viljelysuunnitelman mukaisesti

Kyllä Ei

Peltolohkojen keskimääräinen etäisyys tilakeskuksesta km

Tiedän nurmirehun laadun

Kyllä Ei

Tiedän nurmirehun sadon määrän kg/ha.

Kyllä Ei

Haluan, että peltoviljelyn asiantuntija ottaa minuun yhteyttä.

Kyllä Ei

5. Tuotantoeläimet

Tilallani on tuotantoeläinten jalostusohjelma

Kyllä Ei

Tiedän eläinakohtaisen tuotostason

Kyllä Ei

Tilallani noudatetaan eläimen tuotostason perustuvaa ruokintasuunitelmaa

Kyllä Ei

Kuinka usein vuodessa eläinlääkäri tekee terveydenhoitokäyntejä (kpl/v)?

Haluan, että kotieläintalouden asiantuntija ottaa minuun yhteyttä.

Kyllä Ei

6. Sosiaalisuus

Olen yhteydessä muihin maatilayrittäjiin

Muutaman kerran vuodessa Kuukausittain Viikottain Päivittäin

Kuinka aktiivisesti olet vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa?

Muutaman kerran vuodessa Kuukausittain Viikottain Päivittäin

Seuraan maatalouspolitiikkaa

Muutaman kerran vuodessa Kuukausittain Viikottain Päivittäin

7. Työhyvinvointi ja terveys

Millainen on työkykysi? Rastita oikea vaihtoehto

Huono Välttävä Tyydyttävä Hyvä Erinomainen

Jaksan tehdä päivittäiset työt

Huonosti Välttävästi Tyydyttävästi Hyvin Erinomaisesti

Pidän yleensä työstäni

Kyllä Ei

Pidätkö lakisääteiset lomasi?

Kyllä Ei

Ostatko ylimääräisiä lomapäiviä?

Kyllä Ei

Lähdetkö lomalla pois kotoa?

Kyllä Ei

Onko Sinulla harrastus

Kyllä Ei

Haluatko, että työterveyshuollosta otetaan sinuun yhteyttä?

Kyllä Ei

8. Talouden seuranta

Seuraan tilan talouden kehitystä ja siirrän tositteet kirjanpitoon

Kuukausittain Useita kertoja vuodessa Harvemmin

Maatilayritykselleni laaditaan välitilinpäätös

Kyllä Ei

Laadin vuosittain kassabudjetin (Ennakoiva laskelma siitä, kuinka paljon tulevana vuotena on kunkin kuukauden lopussa rahaa)

Kyllä Ei

9. Vieras pääoma ja sen vaikutus tilan talouteen

Miten velkapääoman määrä on kehittynyt viimeisen viiden vuoden aikana?

Kasvanut Vähentynyt Pysynyt samana

Ovatko velanhoidot hoidettavissa tilan tuloilla?

Kyllä Ei

10. Yrityksen tulot

Riittävätkö tulot tilan välttämättömiin menoihin?

Kyllä Ei

Pystytkö maksamaan laskusi?

Kyllä Ei

Pystytkö hoitamaan yrityksesi lainan lyhennykset ajallaan?

Kyllä Ei

Riittääkö yrityksen tuloista rahaa omaan käyttöön yrityksen kulujen jälkeen?

Kyllä Ei

Tiedätkö Kuinka suuren osan yksityistalous vie tilan tuloista?

Kyllä Ei

11. Tilan tulevaisuuden suunnittelu

Tilaa hoidetaan niin, että sillä on jatkaja myös tulevaisuudessa (jatkaja voi olla myös ulkopuolelta).

Kyllä Ei

Investoinnit ovat tarkkaan suunniteltuja ja niiden taloudellisuus on tarkistettu

Kyllä Ei

Kilpailutan kaikki yrityksen merkittävät hankinnat

Kyllä Ei

Haluatko, että talousasiantuntija ottaa sinuun yhteyttä?

Kyllä Ei

12. Metsätalous

En vastaa tähän, koska metsiä on vähän eikä niillä ole merkitystä tulonlähteenä.

Onko tilallasi metsäsuunnitelma?

Kyllä Ei

Kuuluuko valtaosa metsistäsi yhteismetsään?

Kyllä Ei

Mikä on maatilayrityksesi metsämaan pinta-ala? (ei vähäkasvuiset kitu- ja joutomaat)

Rastita lähinnä oikeaa oleva vaihtoehto.

100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000

Miten koet osaavasi metsiin liittyvät asiat? Merkitse parhaiten kuvaava numero 1 =

huonosti, 10 = erittäin hyvin

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kuinka tärkeitä tilan taloudessa ovat puuntuotanto ja hakkuut? Rastita lähinnä oikeaa oleva vaihtoehto

ei merkitystä vähän merkitystä en osaa sanoa tärkeä

Paljonko hakkuita on tehty / tehdään? Rastita kuvaavin vaihtoehto.

Vähän mahdollisuuksiin nähden

Puuston kasvun verran kestävästi

Hakataan maksimaalisesti

Mikä on maatilayrityksesi metsähakkuiden toteutunut keskimääräinen vuotuinen nettotulo?

(hakuutulot-metsänhoidon menot €/v, voi olla negatiivinen)

Rastita lähimpänä oikeaa oleva vaihtoehto (1=10 000€/v jne.)

-3 -2 -1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Ovatko metsänkäytön tavoitteissa metsien monikäyttö ja luonnon monimuotoisuus tärkeitä?

Rastita lähinnä oikeaa oleva vaihtoehto

ei merkitystä vähän merkitystä en osaa sanoa tärkeä hyvin tärkeä

Mikä on muun metsänkäytön toteutunut keskimääräinen nettotulo €/v? esimerkiksi suojelukorvaus

Rastita lähinnä oikeaa oleva vaihtoehto (1 = 10 000€/v ja niin edelleen)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Haluatko metsäammattilaisen ottavan sinuun yhteyttä?

Kyllä Ei

Tilatestin käyttö- ja tulkintaohje

1. Tilan tiedot

Merkitään yrittäjä, tilan osoite ja seutukunta, jossa tila sijaitsee. Seutukuntatieto kertoo, millaisella viljelyvyöhykkeellä tila sijaitsee. Nämä tiedot on hyvä kirjata lomakkeelle jo ennen tapaamista.

Seutukunnat:

Pohjois-Lappi - Utsjoki, Inari ja Sodankylä

Tunturi-Lappi - Enontekiö, Muonio, Kittilä ja Kolari

Itä-Lappi - Savukoski, Pelkosenniemi, Salla, Kemijärvi ja Posio

Rovaniemi - Rovaniemi ja Ranua

Torniolaakso - Pello ja Ylitornio

Kemi-Tornio - Tornio, Tervola, Keminmaa, Kemi ja Simo

2. Perustietoja

Tilan peltopinta-ala määrittelee pitkälle sen, kuinka suurta eläinkantaa tilalla voidaan pitää. Päätuotantosuunnalla on merkitystä myös siihen, onko tilan peltopinta-ala vähän vai paljon. Esimerkiksi avomaan puutarhatuotannossa tai perunanviljelyssä vaadittava pinta-ala on usein huomattavasti pienempi kuin nautakarjataloudessa.

Tässä yhteydessä voidaan myös keskustella, onko peltopinta-ala rajoittava tekijä tuotantovolyymin kasvattamiseen. Millaiset mahdollisuudet tilalla on peltoalan lisäykseen?

Metsäpinta-ala kertoo suuntia siitä, kuinka suureen vuotuisen metsätuloon tilalla on mahdollisuus päästä muiden tulojen ohella.

3. Päätuotantosuunta ja mahdolliset muut tulonlähteet

Mitkä ovat tilan tulonlähteet ja mikä niistä on pääasiallinen tulonlähde? Onko yrittäjä selvillä eri tulonlähteiden tulomääristä?

Mikäli tulonlähteet ovat yrittäjälle epäselviä tai tulomääriä ei tiedetä, tehdään asiasta kirjaus ja tämä asia selkeytyy muissa taloutta koskevissa kysymyksissä.

4. Peltoviljely

Kysymykset: Viljelen laaditun viljelysuunnitelman mukaisesti.

Tiedän nurmirehun laadun

Tiedän tilan nurmisadon määrän kg/ha

Nurmirehun laatu ja määrä on yksi useista avaintekijöistä nautakarjatalouden menestyksellisessä hoitamisessa. Mikäli tässä kysymyspaketissa vastataan ei joihinkin tai kaikkiin kysymyksiin, on asiaan syytä kiinnittää huomiota. Tällöin esitetään täydennyskysymys, miksi näin on. Yrittäjän niin halutessa, pyydetään nurmiasiantuntijan konsultaatiota tilalle.

5. Tuotantoeläimet

Kysymykset: Tilallani on tuotantoeläinten jalostusohjelma
Tiedän eläinkohtaisen tuotostason.

Tilallani noudatetaan eläimen tuotantoon perustuvaa ruokintasuunnitelmaa

Eläinkanta, eläinten tuotostaso (päiväkasvu) ja ruokintasuunnitelma ovat tekijöitä, jotka laadukkaan rehun lisäksi määräävät eläinten tuotannon tason.

Jalostusohjelman avulla pyritään terveeseen ja tuotantokykyiseen eläinkantaan. Eläinkohtaisen tuotostason seuranta on edellytys optimaaliseen ruokintasuunnitelmaan. Ruokintasuunnitelman noudattaminen on edellytys hyvälle tuotokselle, joka taas on edellytys tilan hyvälle tulokselle. Näin ollen, mikäli vastataan joihinkin edellä esitetyistä kysymyksistä ei, on syytä kysyä miksi. Perusteluiden tulisi olla hyviä. Tarvittaessa ohjataan ruokinnan asiantuntijan konsultaatioon.

6. Sosiaalisuus

Kysymykset: Kuinka aktiivisesti olet vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa?

Olen yhteydessä muihin maatilayrittäjiin

Seuraan maatalouspolitiikkaa

Muiden ihmisten tapaaminen, vertaistuki ja maatalouspolitiikan seuraaminen korreloi tutkimuksissa suoraan maatilan menestymiseen. Yrittäjän henkiselle jaksamiselle on tärkeää tavata muita ihmisiä ja keskustella yrittämiseen liittyvistä asioista muiden alan ihmisten kanssa. Maatalouspolitiikan seuraaminen viestittää kiinnostuksesta ja sitoutumisesta oman yrityksen toimialaan liittyvistä asioista.

Mikäli vastauksista näkyy sosiaalinen eristäytyminen ja oman toimialan politiikka ei kiinnosta, on syytä käydä keskustelu yrittäjän jaksamisesta. On hyvä kysyä, haluaisiko yrittäjä, että työterveyshuollosta otettaisiin yhteyttä.

7. Työhyvinvointi ja terveys

Kysymys: Millainen on työkykysi?

Mikäli yrittäjä kertoo, että hänen työkykynsä on heikko ja päivittäisten töiden tekeminen onnistuu huonosti, on syytä kääntyä työterveyshuollon puoleen.

Kysymys: Jaksan tehdä päivittäiset työt.

Tuloksellinen maatilan hoitaminen edellyttää, että työ antaa tekijälleen tyydytyksen. Työ ei saa olla ”pakkopullaa.” Mikäli yrittäjä sanoo, että ei pidä työstään, on syytä kääntyä työterveyshuollon puoleen.

Jos yrittäjä ei ole vielä liittynyt työterveyshuoltoon, alueen työterveyspalvelun tarjoajat löytyvät verkkosivulta www.tyoterveydeksi.fi. Sitä kautta voi pyytää tarjouksia ja vertailla hintoja. Hyödyllistä tietoa saa myös työterveyslaitoksen julkaisusta ”Työterveyspalvelujen ostajan opas maatalousyrittäjälle”.

8. Talouden seuranta

Kysymys: Seuraan tilan talouden kehitystä ja siirrän tositteet kirjanpitoon kuukausittain, useita kertoja vuodessa, kerran vuodessa.

Yrityksen rahavirtojen seuranta on olennainen osa yrityksen johtamista. Seuranta on mahdollista tehokkaasti vain mahdollisimman ajantasaisella kirjanpidolla ja ennakoivalla talouden suunnittelulla. Useimmiten yrityksissä kirjanpito on ulkoistettu. Maatilataloudessa on valitettavan yleistä, että tositteet viedään kirjanpitoon veroilmoituksen yhteydessä. Tällöin talouden seuranta on yhtä kuin pankkitilin summa.

Kysymys: Maatilayritykselleni laaditaan välitilinpäätös.

Välitilinpäätöksen avulla seurataan talouden kehitystä ja sen avulla voidaan ennakoida sekä optimoida verotusta. Yleensä näitä tehdään 1 – 2 kertaa vuodessa.

Kysymys: Laadin vuosittain kassabudjetin.

Useissa yrityksissä laaditaan vuosisuunnitelman yhteydessä kassavirtalaskelma. Tässä laskelmassa ennakoidaan vuoden tulot, menot ja niiden ajoittuminen. Laskelma kertoo kuukausittaisen pankkitilin summan, miten rahavarat riittävät ja tuleeko talouden kannalta kriittisiä hetkiä. Mikäli edellä mainittuihin kysymyksiin, yhteen tai useampaan, vastataan ei, esitetään jatkokysymys, miksi. Käydään keskustelu talouden asiantuntijan konsultaatiotarpeesta.

9. Vieras pääoma ja sen vaikutus tilan talouteen

Kysymys: Miten velkapääoma on kehittynyt viimeisen viiden vuoden aikana?

Tilan velkapääoman pitkän ajan muutokset, joko positiiviset tai negatiiviset, kertovat tilan taloudellisesta kehityksestä ja sen vieraan pääoman hallinnasta. Mikäli velkapääoma on tasaisesti kasvava ja sille ei ole tilan toiminnan kehittämiseen liittyvää selitystä, on syytä kääntyä asiantuntijan puoleen. Tällainen kehitys kertoo taloustilanteesta, joka on huono.

Kysymys: Ovatko velanhoitokulut hallittavissa tilan tuloilla?

Mikäli tilan velanhoitokuluja ei pystytä hoitamaan tilan tulorahoituksella, on syytä kääntyä asiantuntijan puoleen tilanteen korjaamiseksi.

10. Yrityksen tulot

Kysymykset: Riittävätkö tulot välttämättömiin menoihin?
Pystytkö maksamaan laskusi eräpäivänä?
Pystytkö hoitamaan yrityksesi lainat ajallaan?
Pystytkö maksamaan itsellesi palkkaa?

Tässä osiossa tarkastellaan miten yrityksen tulot riittävät vieraan pääoman hoidon jälkeen tilan jokapäiväisiin asioihin ja yrittäjälle palkaksi.

Mikäli kysymyksiin tai osaan niistä vastataan ei, on syytä pikimmiten kääntyä asiantuntijan puoleen. Vastaus kertoo tällöin tiukasta taloudellisesta tilanteesta, joka voi kriisiytyä nopeastikin.

11. Tilan tulevaisuuden suunnittelu

Kysymys: Tilaa hoidetaan niin, että sillä on jatkaja myös tulevaisuudessa.

Tällä kysymyksellä tarkastellaan tilan toiminnan jatkuvuutta, suunnitelmallisuutta ja ennakointia. Tavoiteltava asia on, että tilaa hoidettaisiin niin, että siihen voi tulla jatkaja nykyisen yrittäjän lopettaessa. Jatkaja voi olla perillinen tai hän voi tulla tilan ulkopuolelta. Mikäli jatkajakysymykseen vastataan ei, on syytä esittää jatkokysymys, miksi näin on.

Kysymys: Investoinnit ovat tarkkaan suunniteltuja ja niiden taloudellisuus on tarkistettu.

Investointien suunnittelemattomuus kertoo joko osaamattomuudesta tai impulsiivisuudesta. Tällaisessa tapauksessa on hyvä käydä keskustelu asiantuntija-avusta, jossa tarkastellaan tilan toiminnan tavoiteasettelua ja siihen liittyvää investointisuunnittelua ja sen merkitystä tilan tulokselle.

Kysymys: Kilpailutan kaikki yrityksen merkittävät hankinnat.

Tilalla tehdään vuosittain tuotantopanosostoja ja merkittäviä kertainvestointeja. Näiden kilpailuttamisessa saadaan aikaan merkittäviä säästöjä. Mikäli kilpailutusta ei tehdä, on syytä esittää kysymys miksi, näin on. Tarvittaessa voidaan antaa asiantuntija-apua kilpailuttamisen toteutukseen.

12. Metsätalous

Kysymys: Onko tilallasi metsäsuunnitelmaa

Metsäsuunnitelma on omistajan metsien käytön ohjekirja, joka on voimassa vähintään 10 vuotta. Sen avulla pystytään hyödyntämään metsävaroja yrityksen säännöllisenä tulonlähteenä. Omistajan tavoitteet huomioiva metsäsuunnitelma on hyödyllisin. Tällöin esitettävät metsätyöt ovat realistisia ja metsien monikäyttö on räätälöity.

Toimenpiteet, kun tilalla on metsäsuunnitelma:

Kun tilalla on voimassa oleva metsäsuunnitelma, luo se erinomaisen pohjan metsien käytölle. Tämä kertoo siitä, että yrittäjä on kiinnostunut ja tietoinen metsiensä mahdollisuuksista. Se on myös merkki yrittäjän aktiivisuudesta hyödyntää metsävarojaan. Metsäsuunnitelman päivitystarpeesta on silti syytä kysyä ja tarvittaessa ohjata yrittäjää ottamaan yhteys metsäalan asiantuntijaan.

Toimenpiteet, kun tilalla ei ole metsäsuunnitelmaa:

Selvitetään, miksi tilanne on tällainen ja esitetään ensimmäisen kappaleen taustietoja. Suositellaan ottamaan yhteyttä johonkin metsäalan toimijaan metsäsuunnitelman laatimiseksi. Laatiminen kannattaa kilpailuttaa, koska hinta vaihtelee. Voidaan suositella yrittäjää liittymään Metsäkeskuksen ilmaiseen Metsään.fi-palveluun, mikä ei kuitenkaan korvaa metsäsuunnitelmaa.

Palvelun kautta voi mm. pyytää tarjouksia eri toimijoilta metsäsuunnitelman tekemisestä. Kysytään, toivooko Metsäkeskuksen neuvojan yhteydenottoa palvelun käytön opastukseen Yrittäjä voi olla jo liittynytkin palveluun, mutta käyttö ei suju.

Kysymys: Kuuluuko valtaosa metsistäsi yhteismetsään?

Yhteismetsä on kiinteistöille yhteisesti kuuluva alue, jonka tarkoituksena on suunnitelmallisen, kestävän metsätalouden harjoittaminen. Yhteismetsät jakavat yleensä tasaista tuottoa osakkailleen heidän yhteismetsäosuksiensa mukaisessa suhteessa. Ylijäämä on verovapaata tuloa osakkaalle. Yhteismetsä on erillinen verovelvollinen, vero% on 26,5. Kun suurin osa metsistä on yhteismetsissä, siihen kuulumisella on merkitystä. Omistaja voi liittää oman metsänsä osittain tai kokonaan jo olemassa olevaan yhteismetsään, perustaa uuden tai ostaa osuuksia.

Toimenpiteet, kun tila kuuluu yhteismetsään:

Yrittäjä priorisoi tällöin tekemisensä, osaamisensa ja ajankäyttönsä ydintoimintaansa. Metsiä hoitaa tuolloin yleensä ammattilainen.

Toimenpiteet, kun tila ei kuulu yhteismetsään:

Suosittelaa liittymistä harkittavaksi varsinkin, jos metsiä ei hyödynnetä, ei oikein osata, ei kiinnosta, ei jakseta, ei ole aikaa ja seutukunnalla on menestyviä yhteismetsiä. Kysytään, toivooko yhteismetsän edustajan yhteydenottoa? Metsäkeskus ylläpitää valtakunnallista yhteismetsärekisteriä. Rekisteri julkaistaneen Metsäkeskuksen verkkosivulla v. 2021 loppuun mennessä. Lisätietoja saa myös verkkosivulta <http://suomenyhteismetsat.fi>

Taustakysymyksiä:

- Mikä on maatilayrityksesi metsämaan pinta-ala?
- Miten koet osaavasi metsiin liittyvät asiat?
- Kuinka tärkeitä metsän käytössä ovat puuntuotanto ja hakkuut?
- Paljonko hakkuita on tehty / tehdään?
- Mikä on maatilayrityksesi metsähakkuiden toteutunut keskimääräinen vuotuinen nettotulo? Esimerkiksi viiden viimeisen vuoden keskiarvo.

Kysymykset avaavat yrittäjän taustaa pärjäämisen ja resurssien kautta ja antavat selville siihen, onko puun myynnillä merkitystä yhtenä yrityksen säännöllisenä tulovirtana. Puustoisien pinta-alan kasvaessa hakkuutulot kasvavat, jos metsävaroja hyödynnetään ja osaamista on. Tilanne on hyvä, jos metsätaloutta harjoitetaan kutakuinkin metsäsuunnitelman mukaisesti kestävästi ja yrittäjä kokee pärjäävänsä sekä saa riittävästi tukea.

Metsien merkitys tulolähteenä on vähäinen, jos hakkuumahdollisuudet on jo hyödynnetty, eli valtaosa pinta-alasta aukeita, taimikoita tai muutoin vähäpuustoisia. Korostetaan, että metsänhoitotyöt kannattaa tehdä ajallaan. Yrittäjä voi tarvita asiantuntija-apua, jos hän kokee metsätalouden tärkeänä, mutta hakkuita tehdään kuitenkin vähän ja/tai osaaminen on heikkoa.

Jos puukaupat ovat vähäisiä, esitetään lisäkysymys mistä tämä johtuu. On hyvä kysyä, haluaako yrittäjä metsäammattilaisen tukea ja yhteydenottoa.

Kysymys: Ovatko metsänkäytön tavoitteissa metsien monikäyttö ja luonnon monimuotoisuus tärkeitä?

Tämä ennakoi tuleviakin tukia ja korvauksia. Voi olla yksittäiselle yrittäjälle tärkeä tulolähde, mutta myös muissa arvoissa. Ei välttämättä sulje pois tehokasta puuntuotantoa. Pyydetään yrittäjää perustelemaan vastauksensa. Jos on monikäyttöä, niin mitä ja suunnitellaanko jotain? Haluaako yrittäjä lisätietoja tai yhteydenottoa jostain monikäytön muodosta (kuten pakuri, pihka, tuulivoima, metsästys, metsien suojelusta saatavat korvaukset, pettu)?

Mikä on yrittäjän tai hänen perheenjäsenensä koulutushalu ja koulutustarve? Muun muassa metsäkoneenkuljettajista on pulaa. Metsäkeskuksen verkkosivuilta sekä oppilaitosten ja metsäalan toimijoiden sivuilta löytyy tietoja koulutuksista ja tapahtumista. Kysytään, haluaako yrittäjä yhteydenottoa.